

HÖGSTA DOMSTOLENS UTSLAG

meddelat i Stockholm den 5 juni 2013

Mål nr

Ö 3264-11

KLAGANDE

1. EB

2. AB

Ombud för 1 och 2: Advokat LB och jur.kand. DP

MOTPART

Vattenfall Eldistribution AB, 556417-0800

Box 448

581 05 Linköping

Ombud: Bolagsjurist CR

SAKEN

Ledningsrätt

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts utslag 2011-06-27 i mål F 6672-10

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens utslag i själva saken på så sätt att Högsta domstolen

dels upphäver det av Lantmäterimyndigheten i Södermanlands län den 24 maj 2007 meddelade beslutet, ärendenr D06652, beträffande fastigheten X 6:1 och ställer in lantmäteriförrättningen vad avser den fastigheten,

dels upphäver fastighetsdomstolens utslag i fråga om fastigheten X 6:5.

Med ändring av hovrättens utslag beträffande rättegångskostnader förpliktar Högsta domstolen Vattenfall Eldistribution AB att ersätta klagandena för rättegångskostnader i hovrätten med 80 325 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 27 juni 2011 tills betalning sker.

Vattenfall Eldistribution AB ska ersätta klagandena för deras rättegångskostnader i Högsta domstolen med 165 000 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens utslag tills betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Klagandena har yrkat att Högsta domstolen ska upphäva hovrättens utslag och ogilla Vattenfall Eldistribution AB:s yrkande om ledningsrätt avseende fastigheterna X 6:1 och 6:5. De har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten.

Vattenfall har motsatt sig att hovrättens utslag ändras.

Klagandena har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund

1. Dåvarande Kungliga Vattenfallsstyrelsen beviljades åren 1918 och 1926 servitut för att på bl.a. klagandenas fastigheter X 6:1 och 6:5 ”framdraga och för all framtid behålla” en högspänningsledning från Gnesta till Gåsinge. År 1980 meddelade Statens Industriverk linjekoncession för en högspänningsledning med en sträckning som innefattade det som hade bestämts i servituten.
2. Vattenfall Eldistribution AB ansökte år 2006 hos Lantmäterimyndigheten Södermanlands län om ledningsrätt för en s.k. regionledning med en sträckning som överensstämmer med servituten och koncessionen. Ansökan gällde ett stort antal fastigheter och avsåg bl.a. att för den starkströmsledning om 40 kilovolt som går över klagandenas fastigheter bredda en ledningsgata från 10 meter till 30.
3. Fastighetsdomstolens och hovrättens utslag innebar att Vattenfalls ansökan i huvudsak vann bifall.
4. Vattenfall har villkorat sin ansökan av att ledningsrätten förenas med en ledningsbredd på 30 meter. Godtas inte den önskade ledningsbredden vihåller således Vattenfall inte ansökningen.

Parternas huvudsakliga argument och frågan i målet

5. Vattenfall har anfört att syftet med den önskade breddningen är att förbättra driftsäkerheten med anledning av de ökade krav härom som numera ställs i 3 kap. 9 § ellagen (1997: 857) och Energimarknadsinspektionens föreskrifter (EIFS 2011:2), och därvid åstadkomma en mer rationell hantering av de åtgärder som behövs för att åstadkomma s.k. trädsäkerhet.

6. Klagandena menar att en ledningsgata om 30 meter innebär ett alltför stort intrång på deras fastigheter och att breddningen därför inte ska tillåtas.

7. Huvudfrågan i målet är om olägenheterna av en ledningsrättsupplåtelse för de berörda fastigheterna, och i övrigt från enskild synpunkt, överväger de fördelar som kan vinnas genom upplåtelsen.

Den rättsliga regleringen

8. Enligt 1 § ledningsrättslagen (1973:1144) kan den som vill utnyttja ett utrymme inom en fastighet för en ledning eller annan anordning få rätt till det. Ledningsrätten omfattar en befogenhet att inom fastigheten vidta de åtgärder som, enligt vad som bestäms vid en förrättning, behövs för att dra fram och använda en ledning eller annan anordning.

9. Enligt 6 § får ledningsrätt inte upplåtas om ändamålet lämpligen bör tillgodoses på något annat sätt, eller om olägenheterna av upplåtelsen från allmän eller enskild synpunkt överväger de fördelar som kan vinnas. I bestämmelsen föreskrivs alltså dels en lämplighetsprövning, dels en intresseavvägning. I 12 § första stycket stadgas att mark får tas i anspråk för en ledning på en fastighet om det inte orsakar synnerligt men för fastigheten. Den bestämmelsen är avsedd att tillämpas i det fallet att lämplighetsprövningen och intresseavvägningen i 6 § utfaller till förmån för sökanden (se prop. 1973:157 s. 135).

10. Bestämmelsen i 1 § ledningsrättslagen om rätt för ledningsrättshavaren att vidta de åtgärder som ”behövs” saknar i praktiken betydelse för den bedömning som ska göras i målet. Det är i stället prövningen enligt 6 § som är avgörande.

Allmänt om provningen enligt 6 § ledningsrättslagen

11. När ledningsrätt söks för en befintlig ledning för vilken koncession gäller enligt ellagen begränsar det den lämplighetsprovning som ska göras enligt 6 §. Det är sålunda inte aktuellt att pröva någon annan sträckning för ledningen än den befintliga. Det kan däremot vara aktuellt att pröva exempelvis om ledningen bör grävas ner i marken eller ledas så högt upp i luften att det inte finns något behov av en ledningsgata för att skydda mot fallande träd. Det finns inte anledning att nu gå närmare in på de bedömningar som då aktualiseras (se vidare i p. 19 angående bedömningen i detta fall).

12. Vad gäller intresseavvägningen enligt 6 § ges det inte i förarbetena någon egentlig ledning för rättstillämpningen (se prop. 1973:157 s. 100 f. och 131 f.). Inte heller finns det någon vägledande rättspraxis. Det står dock klart av förarbetena att bestämmelsen har fått sin utformning efter mönster av den motsvarande regeln i 2 kap. 12 § första stycket expropriationslagen (1972:719). Av det kan den slutsatsen dras att avvägningen ska ske med beaktande av samtliga relevanta intressen och att hänsyn ska tas inte bara till ekonomiska utan också till ideella värden (se prop. 1972:109 s. 219).

Frågan om driftsäkerhet

13. I 3 kap. 9 § andra stycket ellagen sägs att överföringen av el ska vara av god kvalitet. I Energimarknadsinspektionens gällande föreskrifter (se p. 5), som ska tillämpas i målet, sägs i 5 kap. 1 § att luftledningar med en spänning överstigande 25 kilovolt ska vara utförda som trädsäkra ledningar om det är nödvändigt för att undvika avbrott i överföringen av el. Med trädsäkra ledningar avses, enligt 3 kap. 1 § i föreskrifterna, ledningar som genom tekniskt utförande eller på grund av ledningsgatans bredd är av sådan karaktär att avbrott i överföring av el inte ska kunna orsakas av träd som faller på en ledning.

14. Vad detta mål handlar om är risken för att driftsäkerheten äventyras genom att träd faller på ledningen. Om ledningarnas utförande inte ändras så kan den risken undvikas genom en bred ledningsgata. Risken kan emellertid också undvikas genom punktvisa fällningar av farliga träd.

15. När det gäller vinsterna av en ledningsrätt med bred ledningsgata måste de fördelar som uppkommer från ekonomiska utgångspunkter beaktas, liksom tids- och rationaliseringsvinster. Sådana faktorer får sin största betydelse när även olägenheterna är av i huvudsak ekonomisk och praktisk art.

16. När det gäller olägenheterna av den sökta ledningsrätten är det i målet fråga om bara sådana olägenheter som uppkommer för enskilda. Olägenheter av såväl ekonomisk som ideell art ska då beaktas. Beträffande bostadsnära mark måste särskild vikt fästas vid effekterna för boendemiljön. Om en ledningsgata är påtagligt förfulande eller kraftigt försämrande i fråga om insyn, buller, vindskydd o.d., bör det i allmänhet fordras starka motstående skäl för att ledningsrätt ska tillåtas med en sådan ledningsgata.

Vad parterna har anfört angående intresseavvägningen

17. Vattenfall: I fråga om de fördelar som kan vinnas med en ledningsgata på 30 meter hänvisas till de utökade krav som ställs på driftsäkerhet, bl.a. att regionledningar ska vara trädsäkra (se prop. 2005/06:27). För att ledningsägaren ska kunna iaktta de säkerhetsföreskrifter som gäller för elektriska luftledningar, måste denne ha möjlighet att vidta åtgärder med växande skog eller enstaka träd på fastigheterna. En bredare gata underlättar utsynen av s.k. farliga träd, vilket minskar risken att träd missas. Utan den breddade ledningsgatan blir det dessutom avsevärt besvärligare och kostsammare att hålla rent kring ledningen. Det finns ett behov av framkomlighet för de maskiner som används för röjning, bl.a. för att minska risken för att man kommer i farlig närhet av ledningen. Vidare blir tidsåtgången större och

kostnaden högre om varje träd som behöver fällas måste identifieras. De krav som ställs på leveranssäkerhet medför att trädröjning måste kunna ske under rimligt rationella villkor. Det är därför viktigt att de åtgärder som återkommande måste vidtas utefter en ledning kan vara generellt utformade.

18. Klagandena: Trädsäkringen kan lösas med den befintliga ledningsgatan på så sätt att farliga träd identifieras och fälls. På de ifrågavarande fastigheterna är det mycket lätt att konstatera när något träd är farligt. Träden skulle med en kalgata komma att tas ner oavsett status. Kostnads- och effektivitetsskäl kan inte tillåtas vara avgörande vid en bedömning som i hög grad påverkar boendemiljön. Ledningen löper i närheten av bostadshusen, och boendemiljön skulle förändras avsevärt med en 30 meter bred ledningsgata. Det skulle innebära att 70–80 % av fastigheternas trädbestånd skulle avverkas. Flera av träden är gamla, och det skulle helt förändra området karaktär om de togs ner i sådan omfattning som ledningsgatan förutsätter. Fastigheterna sådana de nu är, med många träd, har ett stort affektionsvärde för ägarna.

Bedömningen i detta fall

19. Vad först gäller den lämplighetsbedömning som ska göras enligt 6 § kan det konstateras att alternativet att gräva ner ledningen har berörts endast kort i målet. Möjligheten att leda ledningen på högre stolpar har diskuterats något mer. Högsta domstolen tar emellertid inte upp dessa alternativ till bedömning. Vattenfall vidblir nämligen inte ansökningen, om inte ledningsrätt för den befintliga luftledningen men med en 30 meter bred ledningsgata erhålls.

20. När det gäller intresseavvägningen är först att märka att den ifrågavarande ledningen är på 40 kilovolt och att kravet på trädsäkerhet ”om det är nödvändigt för att undvika avbrott i överföringen av el” därför gäller (jfr p. 13). Det finns dock inte någon utredning i målet som visar att det är nödvändigt med en till 30 meter breddad ledningsgata för att undvika avbrott i över-

föringen av el. Det innebär att säkerhetsaspekten som sådan inte har någon självständig avgörande betydelse vid bedömningen av vinsterna med en till 30 meter breddad ledningsgata.

21. De vinster som handlar om att marken kring ledningen ska kunna röjas på ett rationellt och ekonomiskt försvarbart sätt är utan tvivel av betydelse i målet. Som har sagts i punkt 15 gäller detta dock särskilt när olägenheterna av ledningsrätten är huvudsakligen av ekonomiskt och praktiskt slag.

22. Det framgår av utredningen i målet att en breddad ledningsgata skulle i fråga om X 6:5 beröra den bostadsnära marken på ett sådant sätt att den skulle inverka påtagligt på boendemiljön och innebära ett betydande intrång. Denna olägenhet måste anses vara så betydande att den klart överväger vinsterna av den sökta ledningsrätten.

23. Fastigheten X 6:1 berörs, såvitt framgår av utredningen, inte på samma sätt som 6:5. Även där skulle dock den breddade ledningsgatan ligga i närheten av boningshuset, vara synlig därifrån längs en relativt lång sträcka och påtagligt inverka på fastighetens karaktär. Breddningen skulle därmed inverka klart menligt på boendemiljön. Olägenheterna får därför anses överväga vinsterna med den sökta ledningsrätten.

Slutsats m.m.

24. Slutsatsen är att det vid en intresseavvägning enligt 6 § ledningsrättslagen inte finns förutsättningar att upplåta ledningsrätt enligt Vattenfalls ansökan. Därmed aktualiseras inte någon lämplighetsprövning enligt 6 § eller någon bedömning enligt 12 §. Eftersom ansökan inte omfattar något alternativ, ska ledningsrättsbesluten undanröjas och förrättningen ställas in.

25. Vid denna utgång ska Vattenfall ersätta klagandena för deras rättegångskostnader i hovrätten och Högsta domstolen. Vattenfall har inte ifrågasatt skäligheten av den ersättning som har begärts i hovrätten. Däremot har man ifrågasatt vad som har yrkats – 165 000 kr – i Högsta domstolen. Denna ersättning får dock anses skälig.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Ella Nyström, Göran Lambertz (referent), Agneta Bäcklund och Svante O. Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Lars Olsson